

TRADUCCIÓN & PARATRADUCCIÓN

Colección dirixida por

José Yuste Frías e Alberto Álvarez Lugrís

SERVIZO DE PUBLICACIÓNS DA UNIVERSIDADE DE VIGO

Consello Científico e Asesor

Alberto Álvarez Lugrís (Universidade de Vigo)

Pilar Godayol (Universitat de Vic)

Reine Meylaerts (Katholieke Universiteit Leuven)

Alexis Nuselovici (Nouss) (Prifysgol Caerdydd)

Jean Peeters (Université de Bretagne-Sud)

José María Rodríguez García (Cornell University)

Teresa Tomasziewicz (Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza)

Michaela Wolf (Karl-Franzens-Universität Graz)

José Yuste Frías (Universidade de Vigo)

N.º 4

Xoán Montero Domínguez

[ed.]

Tradución para a dobraxe en Galicia, País Vasco e Cataluña : experiencias investigadoras e profesionais / Xoán Montero Domínguez [ed.]

Vigo : Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2010
220 p. ; 17x24 cm. – (Tradución & Paratradución ; 4)

D.L. VG. 187-2011 – ISBN 978-84-8158-520-9

1. Dobraxe de películas -- Traducións 2. Dobraxe de emisións de televisión -- Traducións
3. Tradución I. Montero Domínguez, Xoán, ed. lit. II. Universidade de Vigo. Servizo de Publicacións, ed.

81'25:791.4

© Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2010

© Xoán Montero Domínguez

1.ª edición: 2010

Edición

Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo

Campus Universitario de Vigo • 36310

Tel.: 986 812 235 – Fax: 986 813 919

Corrección lingüística galego e castelán

Concepción Álvarez Pousa

Corrección lingüística catalán

Gisela Massana Roselló

Maquetación

Tórculo Artes Gráficas, S.A.

Imprime

Tórculo Artes Gráficas, S.A.

ISBN Colección: 84-8158-289-1

ISBN Volume: 978-84-8158-520-9

Dep. Leg.: VG 187-2011

Tradución **para** a dobraxe en Galicia, País Vasco e Cataluña.

Experiencias investigadoras e profesionais

Xoán Montero Domínguez

[ed.]

Cartel orixinal da película Continental

Colección **TRADUCCIÓN & PARATRADUCCIÓN**, n.º 4
SERVIZO DE PUBLICACIÓN DA UNIVERSIDADE DE VIGO
2010

AGRADECEMENTOS

Queremos agradecer ás entidades e ás institucións que, coa súa achega económica, fixeron posible a publicación deste volume:

- Euskal Telebista (ETB)
- Consorcio Audiovisual de Galicia
- Xunta de Galicia. Consellería de Cultura e Deporte. Dirección Xeral de Creación e Difusión Cultural
- Concello de Vigo. Servizo de normalización lingüística
- Grupo de Investigación Tradución e Paratradución (T&P)
- Universidade de Vigo

ÍNDICE

Presentación

- 13 *Audiovisuais con lingua propia*
Xoán Montero Domínguez

Experiencias investigadoras

- 25 *Doblaje y paratraducción*
José Yuste Frías
- 31 *Teoría e práctica da dobraxe: ulo o elo?*
Xerardo Couto
- 39 *A importancia da unidade verbo-icónica na tradución audiovisual*
Tania Arias e Lucía Rouco
- 49 *Achegas para o ensino da tradución audiovisual*
Andrea Martínez Beiras
- 59 *O proceso de tradución para a dobraxe do cine galego*
Xoán Montero Domínguez
- 83 *Vencidos por el doblaje: doblaje y subtitulación en euskera*
Josu Barambones Zubiria
- 95 *El inicio de una nueva era en la traducción audiovisual y el doblaje en euskara*
Asier Larrinaga Larrinaga
- 113 *Com es forma un servei lingüístic de doblatge i un model de llengua: l'experiència de TV3*
Josep Maria Carbó

Experiencias profesionais

- 123 *Apuntamentos sobre o axuste e a adaptación de textos para a dobraxe*
María Rosario Pena Torres
- 133 *Estratexias para a dobraxe de Shin Chan*
Ana Lemos Correa
- 141 *Experiencias persoais na tradución de guións para a dobraxe cinematográfica*
Rosa Moledo
- 145 *Especificidades da tradución para a dobraxe ao galego*
María Alonso Seisdedos
- 155 *Control lingüístico das traducións para a dobraxe na TVG*
Ramón Novo
- 173 *Dificultades de la traducción para el doblaje en euskera*
Beatriz Zabalondo
- 185 *La traducció i l'adaptació dels temes musicals*
Lluís Comes i Arderiu
- 195 *Traducció per al doblatge: gèneres audiovisuals i perfil professional dels traductors a TV3*
Josep Maria Carbó

PRESENTACIÓN

Audiovisuais con lingua propia

■ Xoán Montero Domínguez

UNIVERSIDADE DE VIGO

A mediados dos anos oitenta nacen as canles públicas autonómicas de Galicia, País Vasco e Cataluña. Estas créanse co obxectivo de potenciar e normalizar o uso das linguas propias e convértense nas entidades iniciadoras do labor da tradución de material audiovisual estranxeiro ao galego, éuscaro e catalán. Por conseguinte, a tradución audiovisual cara a estas linguas é unha actividade recente —vinte e cinco anos— que nace en Galicia, País Vasco e Cataluña vinculada á Televisión de Galicia (TVG), Euskal Telebista (ETB) e Televisió de Catalunya (TVC), respectivamente.

Apuntabamos hai uns anos (Montero, 2006) que unha das áreas importantes para o proceso normalizador en Galiza e que, polo de agora, non interesa moito aos investigadores que traballan no eido da lingua galega, é a da tradución dos produtos audiovisuais cara ao galego. Resulta curioso comprobar como cada ano ven a luz infinidade de artigos sobre estatísticas do uso do galego na nosa comunidade e como faltan estudos sobre a influencia das series infantís dobradas nos cativos ou a importancia que ten para unha persoa galega e que fala a lingua propia deste país mais que vive no noso rural, comprobar como a súa lingua é falada polas diversas capas sociais.

Mais tamén é certo que xa quedaron atrás aqueles sorrisos que provocaban as dobraxes dalgunhas películas galegas. Xa pasou aquel primeiro trauma que sufriron os telespectadores ao escoitaren falar na súa lingua aos grandes actores e actrices internacionais que ata ese momento tan só se escoitaran en castelán.

Quedaron tamén atrás, aínda que non moito, aquelas liortas e desconcertos que provocaban nalgúns galegos oír falar nun galego normativizado que non era o mesmo que falaban no seu entorno. Non existía o costume de oír un galego estándar e moitos pensaban que a TVG quería impoñer unha lingua artificial. (Cabaleiro e Maneiro, 1993: 64).

Con todo, non sempre se tivo claro que a lingua galega debía ser a única utilizada na TVG. Así houbo —e, sen dúbida, segue habendo— detractores,

defensores e inconformistas da dobraxe, sendo unha constante, por medio de artigos de prensa e opinión, nas persoas relacionadas coa promoción e defensa do galego na canle pública.

Comprobamos así que en agosto de 1985, o daquela director da segunda canle de TVE (Enrique Nicanor) afirmaba no xornal *La Región*, ao referirse á emisión de *Dallas* en galego:

Resulta que en lugar de propagar la propia cultura gallega, vasca o catalana, las televisiones autonómicas traducen las otras culturas ajenas a la realidad. Para eso no merece la pena el gran esfuerzo de crear todo un entramado televisivo. (En Cabaleiro e Maneiro, 1993: 65).

Tamén existían resistencias irreflexivas a que falasen en galego os diversos personaxes dos telefilmes procedentes de países distantes:

[...] (por exemplo, o J.R. de *Dallas*), mentres [o público] seguía aceptando acriticamente que puidesen falar en castelán. Era un exemplo da vixencia dos prexuízos diglósicos e un caso máis na longa historia das resistencias á recuperación da lingua. (Veiga, 2004: 318)

O 26 de xaneiro de 1986, *El Ideal Gallego* publicaba un chiste de Marín no que se vía un home vendo a TVG e aseguraba que «están facendo moito polo humor, coa dobraxe conseguen que tódalas longametraxes sexan de risa» (En Cabaleiro e Maneiro, 1993: 65-66).

Tamén *A Nosa Terra* facía eco da dobraxe daqueles anos. Así, Miguel Castelo describía —no número 295 (1986) do semanario— as características dos actores e actrices de dobraxe do noso país daquel entón:

Salvo contadas excepcións non son galego-falantes e, apesar de que se esforzan en o disimular, están moi á marxe das cuestións lingüísticas. Hai-nos verdadeiros especialistas na arte da disfrace fonética. Aos que teñen o galego como lingua de fala —falan castellano fortemente galeguizado— o seu intento, no solemne momento diante do micro, de fuxir do bruto (galego) lévaos a pronunciar “ao fino” (castelán). Deste xeito confunden, con impune e solaz disposición, vocais abertas e pechadas, pronunciando en lugar de contraccións, artigos [...] e substituindo pronomes tónico por átonos [...]; non realizan as contraccións que constituen feitos normais na fala e que fan verosímil o rexistro lingüístico utilizado [...], ou pola contra contraen tan rexamente que fan desaparecer artigos [...]; non pronuncian o “n” velar final de sílaba [...] nen a 2ª forma do artigo [...] cando non a ven escrita; realizan silabeos inusitados [...]; fan uso da preposición “a” baixo o influxo do castelán con verbos que non a esixen, mesmo aínda que non figure no guión [...]; realizan todo tipo de acentuacións insólitas e inexplicábeis [...]; fan a pronuncia dos cultismos coincidentes co castelán directamente en castelán; confunden a pronuncia do fonema “ll” co “y” introducindo o yeísmo castelán no galego; pola contra fan moi ben a despalatalización do fonema característico do galego que corresponde á letra “x” da grafía oficial [...]. (Castelo, 1986)

Este mesmo autor —no mesmo artigo— daba conta das traducións feitas para a TVG nos anos oitenta nun apartado que el chamou «traduce que algo queda»:

As causas están nas ignominiosas traducións realizadas por xentes que na súa maioría dominan deficientemente o idioma orixinal (normalmente o inglés) e non dominan o galego: realizan a colocación do pronome átono ao xeito do castelán [...]; utilizan incorrectamente os pronomes “che” e “te”, xeneralizando indebidamente o primeiro, ao que consideran como única forma galega [...], ou introducen a segunda das formas precisamente cando non debe ir pronome nengún [...]; remedadores da “finura” do castelán, trasplantan os leísmos e outros usos dun idioma ao outro [...]; ignoran a dobre forma numeral “dous/dúas”, baixo o influxo da forma única do castelán “dos” [...]; pero para contrarrestar, apoiando-se en falsas analoxías co castelán [...] e levados por unha incontrolada fúria diferenciadora, inzan os papeis de sonoros hipergaleguismos [...].

Estes *tradittores* descoñecen ademais a existencia do dicionário, ignoran que un idioma é algo vivo e que o feito de traducir supón algo máis que verter conceptos. Polo regular estes beneficiários son irmáns, primos e demais familia de alguén da empresa. [...]

Así, ademais da utilización de castelanismos a eito, a estrutura sintáctica brilla pola súa auséncia e a tradución literal de certas expresións convirten actitudes conciliadoras en situacións agresivas, ameazas en confidencias, etc., cando non se di algo que non ten nada que ver ou mesmo o contráριο do que o orixinal di. Pero traduce, que algo queda. (Castelo, 1986)

Con todo, temos que dicir que a lingua da dobraxe no Estado español pasou de ser exclusivamente o castelán para ampliarse á diversidade de linguas propias existentes no conxunto das comunidades autónomas.

A entrada en funcionamento dunha televisión integramente en galego constituíu un fito de grande transcendencia no proceso de normalización lingüística, tanto polo seu papel na difusión do uso da lingua galega como polo feito de que habituou ao conxunto da poboación a atopar o galego en soportes que antes só empregaba o castelán (películas, reportaxes, documentais, informativos, publicidade...). (Montero: 2010, 151)

Este proceso desenvolveuse de xeito moi intenso durante a década dos anos oitenta e requiriu un gran esforzo de formación de profesionais e de definición dun estilo e duns estándares na dobraxe en cada unha destas linguas. Temos que sinalar que este esforzo traducíuse nun instrumento de normalización para as propias linguas autonómicas, ata entón diversificadas en dialectos moi diferentes:

No se puede dudar de que ha habido unos logros que pueden verse en la implantación en la sociedad, en el uso coloquial y común, de formas, estructuras, vocabulario, expresiones, etc. provenientes de su uso [el euskera] en la televisión y otros medios de comunicación [...]

Por otro lado, la televisión ha sido un instrumento de alfabetización y euskaldunización muy importante [...]. No puede olvidarse en este sentido, que la televisión tiene dos ventajas que no tienen otros medios: la oralidad [...] y la imagen como apoyo. (Etxebarria, 1994: 192)

Con isto coincide plenamente Izard (1992: 94) cando di que “els traductors de les televisions autonomes se converteixen en evengelistes de la seva llengua minoritaria”. Neste contexto, segundo Etxebarria:

La opción del doblaje se justifica por tratar de hacer una televisión completamente en euskera, pero que también a la vez contaba con el peso de la tradición de verlo todo doblado, aunque en castellano, a través de la televisión española que hasta entonces era la única que habíamos visto. (1994: 193)

Tamén Dobao fala da función normalizadora que ten o servizo de produción allea da TVG:

No conxunto de producións dobradas achégaselle ó espectador todo un universo de mundos posibles no que a lingua galega ten que demostra-la súa vitalidade, as súas aptitudes e as súas variedades. Este é o gran valor normalizador deste ámbito da produción da TVG, pero tamén é seguramente un dos que maior esforzo require. (1994: 47-48)

Este mesmo autor, dez anos máis tarde, afirma que sería imposible hoxe en día ter unha bagaxe cultural cinematográfica imprescindible se non existise a dobraxe.

En Galicia, pois, non podemos entender a actividade da dobraxe á marxe da súa relación coa lingua. Dicir isto equivale a falar en termos de normalización lingüística e a incluír neste ámbito tamén a TVG. En moitos sentidos, o devir da lingua, da dobraxe e da TVG son inseparables. Ademais, dobraxe e TVG son desde as orixes da industria en Galicia unha mesma cousa composta por dous polos que se condicionan constantemente [...]

Como podemos comprender, a actividade da dobraxe convértese así, inseparable do devir social da lingua e da propia historia da TVG (que vai facer 20 anos), nun complexísimo universo con múltiples ramificacións. Todas elas interesantes e talvez imprescindibles para tirarmos algunha conclusión en limpo (Dobao, 2004: 378).

Resulta evidente, por tanto, a función de «dinamización lingüística» que cumpre calquera canle autonómica de televisión e concretamente a dobraxe, como a propia Etxebarria afirma (1994: 193). Alén do apuntado pola autora, debemos sinalar que o sector da dobraxe nas canles autonómicas sempre se quixo caracterizar pola elevada calidade dos seus produtos. Esta percepción aínda continúa e está recoñecida a boa capacidade das empresas e do persoal artístico residente en Galicia, País Vasco e Cataluña para dobrar películas, series e documentais cun alto nivel de calidade.

Mais pasemos agora a presentar esta monografía, que ten a súa base no *I Congreso de Tradución para a dobraxe en Galicia, País Vasco e Cataluña*, celebrado na Universidade de Vigo entre os días 5 e 8 de febreiro do ano 2007, coordinado polo Grupo de Investigación Tradución e Paratradución (T&P). Coa organización do mesmo, tiñamos a idea de dar a coñecer os servizos de produción allea das tres canles (TVG, ETB e TV3) así como ofrecer unha perspectiva histórica da dobraxe en Galiza, País Vasco e Cataluña; mostrar as experiencias profesionais da tradución para a dobraxe nestas tres comunidades: estratexias de tradución de produtos dobrados para a televisión (filmes, debuxos animados, documentais...); ofrecer unha formación complementaria e especializada sobre unha modalidade de tradución que está moi presente no mercado profesional no noso ámbito autonómico e, finalmente, dar a coñecer a todos os asistentes ao curso o mercado da tradución audiovisual no tocante a empresas (estudios de dobraxe), axencias de tradución e interpretación e axentes mediadores (técnicos en recursos lingüísticos) relacionados con este ámbito profesional.

O encontro reuniu por vez primeira en Vigo a especialistas na dobraxe, procedentes de diferentes facultades nas que se imparte a Licenciatura de Tradución e Interpretación nas tres linguas cooficiais do Estado como son: Rosa Agost Canós (Universitat Jaume I), Josu Barambones Zubiria (Euskal Herriko Unibertsitatea), Frederic Chaume Varela (Universitat Jaume I) ou Patrick Zabalbeascoa Terrán (Universitat Pompeu Fabra); así como a profesionais da tradución para a dobraxe: María Alonso, Lluís Comes i Arderiu, Rosa Moledo ou Beatriz Zabalondo, procedentes das tres comunidades mencionadas, que faloron das estratexias de tradución empregadas para obter os produtos dobrados para a televisión (filmes, debuxos animados, documentais...).

Ademais do evidente aspecto normalizador lingüístico e cultural que procurou o congreso, no que estiveron presentes os responsables lingüísticos das tres canles: Josep María Carbó (TV3), Asier Larrinaga (EITB) ou Ramón Novo (TVG), nas sesións pretendeuse ofrecer unha formación complementaria e especializada sobre unha modalidade de tradución que está moi presente no mercado profesional dentro e fóra do noso ámbito autonómico.

Este volume está dividido en dúas partes. Unha primeira, na que aparecen oito capítulos, que dá conta das experiencias investigadoras das e dos diversos autores

e, unha segunda, con outros tantos capítulos, na que se relatan as experiencias das e dos profesionais. Propuxemos unha orde de aparición que vai do máis xeral ao máis específico.

Queremos apuntar antes de máis, que así como o congreso tivo un fio condutor eminentemente práctico, tamén na monografía o imos atopar. Así, o lector poderá comprobar, sobre todo no segundo bloque, que os capítulos están redactados dun xeito máis persoal ca investigador. Ao noso entender, esta característica foi a espoleta que desencadeou o éxito do evento científico. Esperamos que aconteza o mesmo coa monografía que agora presentamos.

Deste xeito, iníciase a parte de experiencias investigadoras cun capítulo de **José Yuste Frías**, que comeza a súa publicación lembrando o éxito que tivo a celebración do Congreso coordinado polo Grupo T&P, do que é Investigador Principal. Especialista do símbolo e a imaxe en tradución, ofrece a continuación uns breves pero moi intensos apuntamentos para-traducir a imaxe en pantalla e fóra dela, desde a perspectiva do concepto de «paratradución» creado en Vigo. O capítulo finaliza coa paratradución de *Shin chan* fóra da pantalla, concretamente nunha rúa de Pontevedra, como exemplo da coroación do éxito da dobraxe desta serie de animación xaponesa.

O segundo capítulo é de **Xerardo Couto**, un profesional da dobraxe desde o ano 1985. Este profesional, alén do seu emprego, xa ten publicado artigos científicos no ámbito audiovisual. Nesta ocasión pregúntase por que non se xeraron instrumentos teóricos que se puidesen usar na práctica? Segundo o autor poida que se deba a que non se pode falar *sensu strictu* de teoría no ámbito da tradución, senón máis ben dunha tecnoloxía que se sustenta en determinadas ciencias humanas do mesmo xeito que a medicina é unha tecnoloxía que se sustenta en determinadas ciencias coma a física, química, bioloxía, etc.

No terceiro capítulo contamos coa colaboración de **Tania Arias** e de **Lucía Rouco**, licenciadas en Tradución e Interpretación pola Universidade de Vigo. Desde o seu punto de vista aínda segue a sorprender a superioridade outorgada ao texto con respecto á imaxe na unidade verbo-icónica en tradución. Convén, pois, analizar profundamente todas as características de ambas as dúas partes para chegar ás conclusións que desbotan o estatus inferior historicamente outorgado á segunda, mais sen deixar de insistir na posibilidade de que algún dos dous elementos poida gozar de maior ou menor importancia segundo o contexto no que estean inseridos. Deste xeito, a rivalidade histórica que os marcou deixa paso a un equilibrio no que ambos os dous se complementan.

Andrea Martínez Beiras, é licenciada en Tradución e Interpretación pola Universidade de Vigo e tradutora profesional de produtos audiovisuais desde o ano 2007. A autora, a través da experiencia profesional, tanto como tradutora e como docente, en tradución audiovisual, elaborou este capítulo no que intenta amosar a implicación que ten unha tarefa sobre a outra á hora de desenvolverlas

de xeito individual; é dicir, o importante que é ter unha formación completa en tradución audiovisual para exercer a profesión e, por outra banda, o relevante que é ter experiencia profesional neste eido para impartir a docencia.

Xoán Montero Domínguez, presenta un capítulo no que recolle o proceso de tradución e posterior dobraxe do denominado «cine galego» e no que dá conta da inexistencia dunha definición para este concepto. Sinala que non é intención deste traballo definilo; mais si demostrar que unha parte importante deste sector na comunidade galega —aquel que dá conta das longametraxes de ficción galegas— depende en boa medida do factor «tradución», e que este feito ten que se ter en consideración á hora de definir tal denominación: longametraxe de ficción galega.

Josu Barambones Zubiria presenta un traballo no que quere dar a coñecer o papel que unha lingua minoritaria como o éuscaro desempeña na produción e recepción do que se vén denominando a sétima arte. Para demostralo baséase, por unha banda, nas versións orixinais producidas nesta lingua e, pola outra, nas diferentes modalidades de transvase lingüístico dun texto filmico codificado nunha lingua orixe a outra lingua meta; dentro dun marco temporal comprendido entre os anos 1978 e 2008.

No seguinte capítulo, **Asier Larrinaga Larrinaga**, xefe do departamento de éuscaro en Euskal Telebista, sinala que a tradución audiovisual e a dobraxe en éuscaro naceron na década dos oitenta, no contexto da normalización lingüística para subministrar contidos á que sería a televisión pública do País Vasco. Este autor apunta que o feito de que a lingua estivera sen normalizar e que o cliente dos produtos dobrados fose case con exclusividade un, fixo que esta actividade non se desenvolvese de xeito rápido e sólido. Porén, o lingüista tamén afirma que a dobraxe non contou con outro axente impulsor ao longo destes vinte e cinco anos.

No último capítulo do apartado de «experiencias investigadoras» **Josep Maria Carbó**, coordinador do servizo lingüístico de dobraxe de Televisió de Catalunya (TV3), preséntanos a creación dun servizo lingüístico de dobraxe e dun modelo de lingua seguindo a experiencia de TV3. O autor sinala que no ano 1984 comezan as emisións da canle pública de Cataluña e que os asesores lingüísticos farán fronte entón a unha modalidade nova (a dobraxe) sen saber moi ben como tratala. Segundo o asesor, a formación dun modelo de lingua específico será froito da práctica e, mesmo que na actualidade estea asentado, segue en continuo movemento.

Con este capítulo pasamos ao seguinte bloque, aquel que dá conta das «experiencias profesionais» no ámbito da tradución para a dobraxe en Galicia, País Vasco e Cataluña.

Iniciamos o bloque cun capítulo de **María Rosario Pena Torres**, axustadora-adaptadora, directora e actriz de dobraxe desde os comezos da TVG en Galicia.

A autora sinala que mesmo que o axuste e a adaptación adoiten mencionarse sempre emparellados, formando parte dun conxunto que semella indivisible, cada un destes procedementos ten valor de seu, e mesmo é factible que un texto estea falto de axuste pero meritoriamente adaptado, ou axustado con eficacia pero sen unha adaptación salientable.

A actriz de dobraxe desde os comezos do audiovisual galego e da TVG, **Ana lemos Correa**, cóntanos no seguinte capítulo os seus comezos na dobraxe para despois dar paso á experiencia de dobrar un dos animes máis vistos da canle pública galega: *Shin Chan*. Segundo esta profesional a serie viña precedida polo éxito que acadou no seu país de orixe (Xapón) e en todas as televisións autonómicas nas que se emitiu. Tamén se acompañaba da polémica que envolve a maioría dos animes que se exhiben na televisión.

A asesora lingüística e tradutora profesional, **Rosa Moledo**, preséntanos no seguinte capítulo a súa experiencia persoal á hora de traducir guións para a dobraxe cinematográfica. Ela vai dar algúns exemplos da tradución para a dobraxe daquilo que se denomina «cine galego», seguindo todo o proceso ata que o filme se estrea nas salas comerciais.

María Alonso Seisedos, tradutora profesional do audiovisual galego, dá conta das especificidades da tradución para a dobraxe ao galego. A autora vai describindo todo o proceso: como comezou neste eido, os problemas cos que se atopou, a diversidade temática das obras, etc. para finalizar coas estratexias para a tradución de *Shin Chan*.

O quinto capítulo ten a autoría de **Ramón Novo**, lingüista da Televisión de Galicia, que presenta o manual *Retallos de lingua*. Segundo o autor, este boletín cumpre a función de unificar criterios e contrastar solucións que sexan válidas para todas as empresas de dobraxe vinculadas á TVG. Este material de apoio está pensado e redactado para profesionais que se responsabilizan da área lingüística, maiormente tradutores e lingüistas, pero recoméndase que se difunda entre directores e actores de dobraxe.

A profesora da Euskal Herriko Unibertsitatea e tradutora profesional para a dobraxe ao éuscaro, **Beatriz Zabalondo**, ofrece unha perspectiva das dificultades da tradución para a dobraxe en xeral para despois dar paso ás especificidades da dobraxe en éuscaro: lingua minoritaria, variantes dialectais, lingua aglutinante e pospositiva, a orde dos elementos na frase, ausencia de xénero, etc.

O penúltimo capítulo desta monografía vén da man de **Luís Comes i Arderiu**, tradutor e axustador de guións televisivos e cinematográficos en Cataluña. Nesta ocasión o autor sinala os diversos procesos de tradución que

poden sufrir as cancións (dobraxa e subtitulación) e cáles son os elementos que determinan a escolla deste proceso.

O encargado de pechar este apartado, ao igual que acontecía no primeiro bloque, é **Josep Maria Carbó**. Neste caso o autor dá conta dos xéneros audiovisuais e do perfil profesional dos tradutores en TV3. Segundo o lingüista, cada idioma ten a súa curva melódica que está asociada a unha xestualidade. Para ser un bo tradutor de dobraxe non basta con coñecer ben a lingua orixe. Os criterios para incorporar un tradutor nas listas de TV3 son, entre outros: o dominio da variedade de rexistros, a fluidez e axilidade na construción de frases ou a bagaxe de recursos orixinais.

Gustaríanos expresar o apoio recibido polo Grupo de Investigación Tradución & Paratradución, tanto para a organización do Congreso, como para a publicación desta monografía; así como agradecer a aqueles compañeiros e compañeiras do departamento de Tradución e Lingüística a súa inestimable axuda. A nosa gratitude tamén ás profesionais que corrixiron todo o volume, Concepción Álvarez Pousa e Gisela Massana Rosell, o seu arduo labor ao longo do mesmo. Queremos expresar o noso recoñecemento á produtora Continental, por cedernos os dereitos de imaxe da portada. Finalmente, agradecer a todas as persoas que participaron na edición deste volume (autores e autoras dos diversos capítulos) pois sen eles a edición do mesmo sería imposible, resaltando o traballo desenvolvido polos e polas profesionais da dobraxe, pois ben sabemos as dificultades de tempo coas que se atopan no seu día a día.

